

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Over de sabbath

(III)

De Heer van de sabbath

En hiermee komen we op de Heer van de sabbath, onze Here Jezus Christus. Zeker, men heeft Hem wel beschuldigd een schender van de sabbath te zijn bij uitnemendheid en meermalen getracht Hem daarom te doden. Maar als er ooit één geweten heeft, hoe men de sabbath te verstaan had, dan toch Hij, de grote Leermeester van de Kerk. Gekomen als Hij was onder de Wet heeft Hij ook de sabbath gehouden. Alleen, Hij was geen slaaf van de sabbath. Hij dacht er niet aan terwille van de sabbath een zieke niet te genezen of een genezen mens te verbieden het bed op te nemen en te wandelen. Een sabbath die de mens in de weg stond om God te loven was voor Hem een ongeluksdag en bovendien Hij was de Heer van de sabbath. Voor Hem en Zijn werk moest de sabbath wijken. En Hij was gekomen om ook wat de sabbath aangaat, de Wet te vervullen. En dat heeft Hij gedaan. Door te sterven om onze zonden en op te staan tot onze rechtvaardiging. En nu Hij als onze voorloper de eeuwige rust is ingegaan, nu is er dat **sabbathleven**. In Hem. Dat is niet een leven van niets doen maar van werken, dag en nacht in Zijn tempel. Een leven waarin de Here zozeer met Zijn Geest in ons werkt dat wij niet meer kunnen zondigen. Geen dag meer. Dat is er. In Christus. Want de sabbath is in Hem vervuld. En nu de sabbath is vervuld, heeft de wekelijkse sabbath dan ook z'n dienst gedaan. Voor eeuwig. Net als bijvoorbeeld het pascha in Israël. Want ons pascha, Christus, is voor ons geslacht. Voor **de ene paasdag** in het Oude Verbond is in het Nieuwe Verbond door Christus' bloed **een paasleven** gekomen. En een paasleven dat is elke dag en altijd het zuurdeeg van slechtheid en boosheid weg doen en feestvieren met 't ongezuurde brood van reinheid en waarheid (1 Cor. 5).

Zo heeft ook de sabbath voor altijd z'n dienst gedaan. Voor de ene sabbathdag in het Oude Verbond is nu in het Nieuwe Verbond een sabbathleven gekomen. En wat God nu vraagt is maar niet één dag in de week maar een leven waarin wij de Here zó in ons laten werken dat wij elke dag van ons leven de werken der zonde laten varen en daarvan rusten en alzo de eeuwige sabbath in dit leven aanvangen. Dat is oneindig veel meer en ook veel zwaarder dan wat Jahweh ooit van Zijn volk vroeg toen het nog onder de Wet leefde in het Oude Verbond. En wie denkt dit vierde gebod in de nieuwe bedeling te kunnen volbrengen door één dag van de week nauwgezet in acht te nemen, die maakt zich aan grote oppervlakkigheid schuldig en maakt het zich wel wat gemakkelijk. Want al wat Jahweh Zijn volk beloofde, ook in de sabbath, is niet vervuld in een instelling, in een bepaalde dag, maar in Christus. De Oudtestamentische sabbath heeft zijn dienst gedaan. **Aparte** dagen van Godswege om die waar te nemen, zijn er niet meer. Evenmin als heilige tijden. De mens, die ze er nog op na houdt om die waar te nemen, zet de klok twintig eeuwen terug.

En ja, nu zal iemand wellicht zeggen: Maar wij hebben toch ook nog iedere week een dag waarop wij rusten, onze zondag. Zeker, broeders en zusters, en dankt er de Here voor. Maar wie denkt dat het **de Here** is die dat ons op de eerste dag van de week gebiedt zoals vroeger in het Oude Verbond op **de zevende dag**, vergist zich deerlijk. Wat de Here **wèl** gebiedt dat is dat wij als gemeente van onze Here Jezus Christus samenkomen om Gods Woord te horen en Hem openlijk aan te roepen. Dat is het ene nodige. Maar wanneer wij dat doen, en op welke dag, daarin zijn wij vrij. Wij leven niet meer onder de Wet. En staan niet meer onder voogdij, maar zijn rijke en rijpe Geesteskinderen die zelf, van God geleerd, in vrijheid kiezen. En dat wij als gemeente van onze Here Jezus Christus voor die samenkomst de eerste dag der week gekozen hebben, dat is nogal wieses zou ik zeggen. Dat is toch de dag waarop onze Heiland **de eeuwige rust** is ingegaan, de dag van Zijn verrijzenis. Die dag is voor de Kerk van Christus elke week wat de dertigste april elk jaar voor het Nederlandse volk is. Dat is onze Koningsdag. En dat betekent het ook als in Openbaring 1 en daar alleen de eerste dag van de week de dag des Heren genoemd wordt. Dat is niet hetzelfde als wat er in het Oude Verbond van de zevende dag staat: De dag van Jahweh. Jahweh heeft geen aparte dagen meer voor Zijn volk. En als Heer van de sabbath heeft Jezus die zevende dag niet naar de eerste dag van de week verplaatst, maar nogmaals, vervuld.

En daarom is het nu niet meer: laat ons één bepaalde dag, maar heel ons leven, al de dagen van de week Hem wijden die ons blijdschap geeft. Laat ons alle dag van zorg ontslagen zijn. Dank zij Hem die de dood heeft overwonnen. En de Here geven niet maar de tiende van onze tijd, maar al onze tijd. Zie daar wat het voor ons betekent: Gedenk de sabbathdag dat gij die heiligt. In het Oude

Verbond was het alleen maar op één dag mogelijk de sabbath te schenden, nu... doen we het dagelijks. Veel vaker dan we denken. Wie zich in zijn werk van elke dag niet laat leiden door de liefde tot God en de naaste en gedreven door geldzucht en arbeidswoede noch zichzelf noch zijn personeel de rust gunt, die is een sabbathsschender. Al heeft hij wellicht de eerste dag van de week niets gedaan en is hij wellicht tweemaal naar de kerk geweest.

Och, broeders en zusters, elk werk dat we niet laten varen omdat de Here door Zijn Geest er niet in werkt is sabbathsschennis, zonde tegen het vierde gebod. En wie zich van dat alles bewust is zal daarom gretig gebruik maken van de gelegenheid om tot de gemeente Gods te komen en God de Here openlijk aan te roepen en Zijn Woord te horen. Dank zij onze overheid krijgen we een hele dag in de week de gelegenheid daarvoor. De eerste dag. Dat was in de eerste eeuwen na Christus' geboorte wel anders. Vier eeuwen lang moesten de christenen elke zondag werken. En ze deden het ook. Die ganse dag. Maar alvorens te werken hielden ze eerst hun samenkomsten des morgens vroeg en ook des avonds na hun werk. Wat zullen ze blij geweest zijn toen zij, dank zij de eerste christen-keizer, de eerste dag van de week vrij kregen. En als wij iets verstaan hebben van de vrijheid en de rijkdom in Christus die als Heer van de sabbath de wet vervulde, wat zullen we dan anders doen dan wat de Catechismus ons op het hart bindt. En inzonderheid op de dag waarop onze Koning de eeuwige rust inging, Zijn Woord gaan horen en de sacramenten gebruiken.

Dan zullen wij hoe langer hoe meer gaan zien dat we nog niet gegrepen hebben waartoe we in Christus gegrepen zijn. En we zullen iedere dag onze klederen wassen en wit maken in het bloed van het Lam en zó **uiteindelijk** ingaan tot de rust die er overblijft voor Gods volk. Want zij die dat doen, zijn het die, gekomen uit de grote verdrukking, God zullen dienen dag en nacht in Zijn tempel. En als dan zullen wij **altijd** met de Here wezen.

Amen.

Kampen

J. O. Mulder

In de crisis

Het verbijsterende feit dat de generale synode onzer kerken uiteenviel, is terwijl ik dit schrijf, in heel Nederland bekend.

Het heeft in alle kranten gestaan en het is via de radio omgeroepen dat de synode met veertien tegen dertien stemmen een besluit heeft genomen inzake het conflict in Groningen-Zuid en dat toen de minderheid de synode heeft verlaten. Zij kon de verantwoordelijkheid voor deze beslissing en de wijze waarop zij genomen was niet langer dragen.

Nadat dit geschied was is de minderheid toch weer naar de volgende synodevergadering gegaan. De broeders die tot deze minderheid behoren verklaarden volgens het door hen gepubliceerde communiqué dat ze tot volledige samenwerking bereid waren, maar vooraf een broederlijk gesprek over het voorgevallene noodzakelijk achtten. Dat werd evenwel door de meerderheid gewei-

gerd. En daarna zijn de broeders van de minderheid onverrichterzake naar huis gegaan.

Het uiteenbreken van de synode is bijna niet te geloven.

Maar het is een harde, een bittere werkelijkheid.

En we worden er allen onontwikkbaar mee geconfronteerd.

* * *

De ernst van dit gebeuren springt vooral in het oog als we nagaan dat het gaat om een minderheid van niet minder dan **dertien** synodeleden.

En deze vormen niet, zoals j.l. Zondag ergens in een preek werd gezegd „een stel kwajongens die weggelopen zijn, omdat ze hun zin niet konden krijgen“.

Neen, het zijn, ook nu nog, **synodeleden**. Ze zijn en blijven dat want daartoe zijn ze wettig gekozen. Het zijn **broeders** die ook het

vertrouwen van de kerken ontvingen. Het zijn dertien **ambtsdragers** die met de anderen bij de aanvang van de synode hebben beloofd zich bij alles wat de synode te behandelen zou krijgen te zullen laten leiden door Gods Woord en die zich met al hun medeleden toen opnieuw hebben gebonden aan de belijdenis. Er zijn oudere broeders bij die reeds vóór maar vooral ook tijdens en na de vrijmaking, de kerk des Heren met voorbeeldige trouw hebben gediend en het volle vertrouwen der kerken genieten en ook verdienen.

En deze broeders zijn weggegaan.

Dat hebben ze natuurlijk niet zo maar gedaan.

Zoals uit de door enkele van hen in de voorbije weken gepubliceerde synode indrukken duidelijk bleek hadden deze broeders zich reeds maandenlang met volle toewijding aan de arbeid der synode gegeven.

Nu kunnen zij blijkbaar niet langer met een goede consciëntie aan de synode-arbeid deelnemen.

Inderdaad, dat is verbijsterend.

En je vraagt je af: hoe was dit mogelijk?

Zeker, in spanning en ook met bezorgdheid hebben duizenden deze synode tegemoet gezien.

Want met verontrusting hadden ze gevolgd de wijze waarop de procedure tegen ds. Van der Ziel tot dusver was verlopen.

De genabuurde kerk van die van Groningen-Zuid had geweigerd aan de door de kerkeraad van ds. Van der Ziel beoogde schorsing mee te werken.

De classis wilde daarop evenmin van een schorsing weten.

Toen schond de kerkeraad van Groningen-Zuid de kerkerode op evidente wijze.

Hij schorste namelijk ds. Van der Ziel **op eigen gezag geheel alléén**.

Maar daarna verklaarde de particuliere synode van Groningen tegen de kerk van Groningen-Noord en de classis in dat ds. Van der Ziel geschorst moest worden!

Ze keurde bovendien de schending van de kerkerode, zoals die door de kerkeraad van Groningen was begaan, goed.

En de classis-Groningen volgde haar daarna, annulerend wat ze eerst had uitgesproken.

Dat was een zeer verontrustende gang van zaken.

Menigeen vroeg zich toen reeds af: kan, mag bij zo'n gang van zaken wel van een schorsing sprake zijn?

Kan, mag bij een zo uitgesproken schorsing wel de leiding des Geestes worden geloofd?

Kan, mag een zo uitgesproken schorsing ooit weerklink vinden in de consciëntie der gelovigen?

Te meer omdat de meerderheden steeds heel klein en de minderheden steeds zeer groot waren geweest?

* * *

Toen de schorsing van ds. Van der Ziel op deze wijze een feit was geworden gingen de gedachten van velen twintig jaar terug.

Toen zijn namelijk in Groningen ook ambtsdragers geschorst.

De slachtoffers van die wandaad waren o.a. ds. Van Dijk, ds. Deddens, ds. Keizer, ds. Van der Ziel.

Ook deze schorsing kon uiteraard volgens de kerkerode alleen geschieden met behulp van de kerkeraad van „de naastgelegene gemeente”.

Dat was toen die van Helpman.

De meerderheid van de kerkeraad van Groningen die tot deze schorsing wilde overgaan had gegronoerd vermoeden dat de kerkeraad van Helpman niet aan deze schorsing wilde meewerken. Maar zij wilde het risico van een weigering van deze kerkeraad niet lopen. En daarom wendde zij zich niet tot „de naastgelegene gemeente” maar tot „een kerk in de buurt” waarvan zij zeker wist dat hij tot de gevraagde hand- en spanndiensten bereid was. Zij riep namelijk de hulp in van de kerkeraad van Aduard.

En met behulp van deze schending van art. 79 der kerkerode zijn toen de genoemde predikanten en een groot aantal andere ambtsdragers geschorst.

Maar dit knoeien met de kerkerode is de synodale kerkeraad duur te staan gekomen.

Want toen die kerkeraad ten gevolge van een kort geding over de kerkelijke goederen voor de rechter moest verschijnen ging deze precies de gang van zaken bij de schorsing na. De rechter had de kerkerode voor zich liggen! Zorgvuldig informeerde hij er ook naar of men de kerkeraad van de „de naastgelegene gemeente” bij de schorsing had betrokken. En toen men van synodale zijde ten slotte moest bekennen dat men, om zeker te zijn dat men gedaan zou krijgen wat men wilde, een beroep had gedaan op een „kerk in de buurt” heeft de rechter dat vlijmscherp gediskwalificeerd. Hoe was het mogelijk dat een **kerk** op deze schandelijke wijze het recht **schond**. En de geschorsten kregen van de kerkelijke gebouwen alles wat zij begeerden.

Maar hoe was het ter wereld mogelijk dat een kerkeraad waarin de herinnering aan dit ergerlijke onrecht nog volop leeft zich nu zèlf aan art. 79 der kerkerode vergreep?

* * *

Wat in de gang van zaken in Groningen velen bovenal bezig hield was de vraag: kan, mag men in de kerk de Heren op deze wijze tucht oefenen?

Gaat het aan een schorsing met een minimale meerderheid uit te spreken en te handhaven?

Is het niet een bespotting van de ernst die deze loodzware kerkelijke handelingen kenmerkt dat die van één enkele stem, één enkele afgevaardigde afhangt. Als er „toevalig” een ander was geweest zou de beslissing precies het tegenovergestelde zijn geweest.

Een schorsing is zo'n huiveringwekkend ernstig gebeuren.

Ze mag alleen worden uitgesproken wanneer een ambtsdrager een „openbare grove zonde” heeft bedreven. En zulk een zonde kan toch zeker door ambtsdragers makkelijk worden geconstateerd!

Het gaat daarbij immers volgens de kerkerode om zonden en grove feiten die de bedrivers voor de wereld eerloos en in een ander gewoon lid van de kerk de afsnijding waardig zouden gerekend worden?

Maar als nu de grootste mogelijke minderheid van de leden ener kerkelijke vergadering wier confessionele en kerkelijke trouw boven alle twijfel verheven is verklaart: deze broeder moge verkeerde dingen hebben gedaan, maar naar onze vaste overtuiging heeft hij een dergelijk ontzettend kwaad **niet** bedreven — is dan niet het allerminste dat men **kan** en **moet doen** de zaak **niet** doorzetten?

Is een dergelijke stemmenverhouding — **als men tenminste de broeders der minderheid metterdaad als broeders beschouwt** — niet een duidelijke aanwijzing dat de zaak nog niet „rijp” is voor een beslissing? En dat men dus maar één ding doen mag: de beslissing opschorten?

Wat men in zulk een situatie alleen doen mag is: zich gezamenlijk voor God verootmoedigen over het benauwende feit dat zulk een gemis aan eenheid van gevoelen bestaat, en Hem te bidden om een zo krachtige werking van de Heilige Geest dat er eenparigheid van inzicht komt.

Met alle nadruk moet het worden gezegd: **christelijke bescheidenheid en kerkelijke wijsheid eisen dat men zo handelt!**

* * *

In de goede tijden uit het leven der kerk werd het met nadruk gezegd en ook in praktijk gebracht dat men de diepingrijpende beslissingen omtrent schorsing, afzetting, afsnijding alleen dan mocht nemen — **althans indien men de medeleden van de vergadering welke tot het nemen van zulke beslissingen geroepen worden metterdaad als volwaardige trouwe medediensers in Christus erkende** — als **allen** daarmee instemden.

Als het goed met de kerk staat is het zelfs zó dat als men ten aanzien van een schorsing enz. niet tot eenparigheid van gevoelen kan komen de meerderheid spontaan tegen de minderheid zegt:

„Maar broeders, als u om der consciëntie wil **nu** een schorsing of tuchttoefening niet aandurft, dan wachten wij daarmee. Wij willen u niet in consciëntienood jagen! We zullen dan eerst nog maar weer met de in geding zijnde broeder praten en nóg eens praten. We zullen hem onder de druk van de liefde van Christus zetten. En dan zal er ten

slotte één van tweeën gebeuren: Het wordt alles weer helemaal goed. Of, zoals Calvijn dat zegt: de zweer zal openbreken. En dan zien we allemaal met volkomen duidelijkheid hoe de stand van zaken is”.

Ja, zo gaat het in een kerkelijke vergadering **als daarin de Heilige Geest werkelijk de leiding heeft**.

Zo gaat het in een kerkelijke vergadering **waarin men elkaar werkelijk als medebroeders in de ambtelijke bediening beschouwt**.

Want dan wordt de gemeenschap des Geestes, het lichaam van Christus, de opbouw van de gemeente niet beheerst door 't rechtlijnige, formalistische hanteren van reglementaire bepalingen. Neen dan wordt alle institutie en organisatie der kerk dienstbaar gemaakt aan de doorwerking van de Geest aan de bewaring van de broederschap, aan het samen worstelen om tot de eenheid des geloofs te komen niet het minst als het gaat om een tuchttoefening.

Het is puur werelds elkaar in een kerkelijke vergadering te **overstemmen**.

Dat was een van de ellenden waarin we in de tijd der vrijmaking werden gedompeld.

Het is christelijk en kerkelijk om in zo'n vergadering te worstelen — hoeveel moeite dat ook kost en hoe lang dat ook moge duren — totdat men tot **overeenstemming** is gekomen.

Van enige prestige-kwestie mag daarbij geen sprake zijn.

Want prestige-kwesties zijn in de kerk eigen werken van de boze.

Nog eens: zó staan de zaken als men in een kerkelijke vergadering **elkaar werkelijk als broeders, als dienaars van Christus erkent**

* * *

En nu staan we voor het feit dat de synode vanwege het conflict in Groningen-Zuid uiteen gevallen is.

En de vraag dringt zich aan ons op: wat moet er nu gebeuren?

Voor wie in de regering der kerk naar synodalistisch-hierarchische beginselen wil handelen is het antwoord doodeenvoudig.

Dan staan de zaken zo:

Er is een besluit genomen.

En besluit is besluit.

Hoe groot de meerderheid was doet er geen zier toe.

De minderheid moet zich zonder meer daaraan conformeren.

En mee blijven doen.

Doet ze dat niet dan is ze revolutionair.

Dan zijn het rebellen!

Dan moeten ze geschorst worden!

Deze klanken zijn ons bekend.

Uit 1944.

Van de schorsende synoden en classes en kerkeraden.

De wijze, waarop men schorsen moet, kan men nauwkeurig beschreven vinden in de rapporten op grond waarvan Prof. Greydanus en Prof. Schilder geschorst zijn.

Maar in de kerk van Christus denkt en doet men anders.

Daar vraagt men in de eerste plaats: wat is de **oorzaak** en de **wortel** van dat fatale verschil van gevoelen.

En nu het in de synode vastliep nu moesten de **kerken** spreken.

Als de „knechten” er niet uit kunnen komen dan moeten hun „lastgevers” de zaken in handen nemen.

Synodes zijn tenslotte — gelukkig — niet meer dan samenkomsten van **afgevaardigden** van kerken.

En voorts: laten de kerken er met alle kracht om bidden en voor vechten dat het gif van de verdeeldheid niet in haar gemeenschap doordringt!

Laten **alle** broeders en zusters van iedere kerk tegen elkaar zeggen:

Wij blijven elkaar ten volle als broeders en zusters erkennen.

Wij laten ons door geen honderd synoden uit elkaar rijten.

Wij houden elkaar vast in de kracht des Geestes!

Wij laten liever alle classes en synoden los dan dat wij hier op onze plaats zouden toelaten dat wat God één heeft gemaakt en één wil houden tot ontheiliging van Gods naam, tot schande voor de wereld en tot eigen onherstelbare schade zou worden uiteengescheurd.

Schandelijk

TE BERDE

De situatie in onze kerken is verward, ernstig.

Ieder die ze liefheeft worstelt met de vraag: wat is de diepste oorzaak van deze moeiten?

Want we moeten het antwoord op deze vraag weten zal er van echte genezing van de ellende sprake kunnen zijn.

Met de vraag naar deze oorzaak hield ook het Gezinsblad zich bezig.

In een eerste hoofdartikel over de kerkelijke moeiten wees het daartoe op de laatste hoofdstukken van Ezra.

In het nummer van Zaterdag hield het zijn lezers als beeld van de „grote kerkelijke moeilijkheden” waarin wij verkeren voor wat ons in Nehemia negen wordt verhaald.

Speciaal wees het Gezinsblad daarbij op Tobias.

Deze is een aanzienlijke Ammoniet. Dat wil zeggen: een volbloed heiden. Vermoedelijk was deze heiden de algemene pachter van de belasting welke de koning der Perzen van de Israëlieten hief. Dat wil zeggen: hij was een uitzuiger van het volk Israël. Deze Ammoniet had zich ingedrongen in een groep aanzienlijke, verwereldlijkte Joden en stelt zich met een ellendeling als Sanballat aan het hoofd van een samenzwering welke tegen Nehemia is gericht. Als Nehemia in Jeruzalem de tempel gaat herbouwen en het volk terug leidt tot de dienst des Heren staat Tobias vooraan om de draak met hem te steken. En hij vraagt aan deze man Gods: Wat kom jij hier doen, kom je in opstand tegen de koning? Als ondanks het gemene en geniepige verzet van Tobias c.s. de bouw van de tempel toch vordert spot hij: „Zelfs al bouwen zij de tempel — als er een vos op klimt, breekt hij haar muren af”. In duivelse woede over de voortgang van de tempelbouw onder Nehemia's krachtige leiding smeedt Tobias tenslotte met Sanballat en een bende Arabieren, Ammonieten en Asdodieten een samenzwering om tegen Jeruzalem te strijden en daarin onheil te stichten. Met zijn door-

trapte kornuiten beraamt Tobias zelfs een laaghartig plan om Nehemia te vermoorden. Tenslotte lukt het deze brutale bandiet zelfs zich met behulp van zijn dubieuze joodse relaties, tijdens een afwezigheid van Nehemia in een kamer in het tempelgebouw te nestelen. En veeteert dan op de tempelgoederen.

Maar als Nehemia in Jeruzalem terugkomt smijt Nehemia deze doortrapte schurk met al zijn spullen uit de tempel en reinigt de kamer welke door Tobias en zijn perfide vrienden was verontreinigd grondig.

De strijd van Nehemia tegen deze Tobias wordt nu door het Gezinsblad aan zijn lezers voorgehouden als een beeld van de strijd welke thans in verband met wat op de synode geschiedde in onze kerken wordt gevoerd. „We kunnen ook voor onze dagen veel lezen van de strijd voor afscheiding en wederkeer die het oudtestamentische kerkvolk in de dagen van Ezra en Nehemia heeft moeten voeren”, zo heet het in het nummer van Zaterdagavond j.l.

Het Gezinsblad speelt dat klaar door met ergerlijke verknoeiing van de Schriftgevens Tobias te tekenen als een man die „alermint als een vijand der Joden beschouwd wil worden”. Maar die „alleen maar (!) een vijand is van dwaze, fundamentalistische ideeën en van die verouderde hokjesgeest die helemaal niet meer past bij de nieuwe tijd. .”

Zo schrijvend suggereert het Gezinsblad zijn lezers dat de mannen die zich tegen de schorsing van ds. Van der Ziel e.a. verzetten — ds. Keizer, ds. Verkade, ds. Stam, ds. Veltman, ds. Janssen, ds. Verleur, dr. Jongeling, dr. Bremmer enz. enz. — het beeld van Tobias vertonen.

Ik heb in de vele jaren in welke ik de kerkelijke pers volgde veel meegemaakt.

Maar dat iemand zijn opponenten in de buurt van boef als Tobias zet is wat nieuws.

Ik heb er maar één woord voor: schandelijk.

C.V.

Kerkelijk Leven

* * Stakers? Neen: uitgesloten!

*

In De Reformatie heeft prof. J. Kamphuis de afgevaardigden, die niet meer te Rotterdam-Delfshaven vergaderen, getypeerd als stakers. De hoogleraar spreekt hier klaarblijkelijk op grond van gegevens, die hem niet uit een zitting „met gesloten deuren” bekend zijn. Ware dat het geval, dan gold voor hem de zwijgplicht. Zijn typering moet dus berusten op publieke feiten. Welnu, dan gaan wij niet buiten de schreef als wij thans mededelen dat de dertien niet zijn heengegaan, maar zijn weggejaagd. Zij zijn niet in staking gegaan, maar uitgesloten.

Dat en niet anders is de waarheid.

* * Naar huis!

*

Allerlei kanten aan deze zaak vragen de aandacht. Maar één zaak vóór alle andere. Deze: dat de vergadering van twintig broeders plus twee praeadviseurs, die thans nog te Delfshaven bijeen is, een samenkomst is van particuliere personen. En niet de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Dat feit heeft niets te maken met de schuldvraag.

Ook al zouden in het geschil dat ter synode gerezen is de veertien het grootste gelijk van de wereld hebben, dan zouden zij nog bescheiden en nuchter moeten constateren: wij kunnen niet verder. En wij moeten dat aan de kerken berichten. Het behoeft voor hen geen erzaak te zijn. Het is beslist niet on-eervol te moeten vaststellen dat men z'n werk door oorzaken buiten zijn schuld niet kan afdoen.

Over de schuldvraag oordelen straks de

opdrachtgeefsters, de particuliere synoden.

Zij.

En niet de broeders afgevaardigden.

De dertien niet.

En de veertien niet.

Daarom is er maar één weg. De praeses roepe al de leden der synode op voor de afdoening van één punt: de aanwijzing van een roepende kerk voor de volgende synode.

En dan allemaal naar huis!

* * Wat snel met het oordeel!

*

In Friesland hebben een classis en diverse kerken reeds telegrammen gezonden aan de synode. Pardon, aan het delfshavense rompparlement. Doch ook dat is nog verkeerd gezegd: aan de broeders, die onder leiding van de voormalige synode praeses nog bijeenkomen. Het doen van „de dertien” wordt daar afgekeurd. Als rebellie bestempeld.

We vragen: rebellie tegen wie?

Tegen de synode?

Maar die synode was toch geen overheid?

Nog veel minder staan een aantal leden ener synode tot de andere leden in de verhouding van overheid tot onderdanen.

Ten tweede: Hoe wéét men op zo'n classis en op die kerkeraden dat er rebellie was? Heeft men de friese afgevaardigden gehoord? Hoe was men ingelicht? Of heeft men zonder officiële inlichtingen en dus lichtvaardigen onverhoord geoordeeld?

Ten derde: Stond in die classis de zaak van de synode op het aan de kerken toegezonden agendum?

* * Het Gezinsblad I

*

Op dinsdag 17 november bracht het Gereformeerd Gezinsblad een hoofdartikel „Bidden en Werken” waarin het opmerkte dat

Het schijnt tegenwoordig mode te worden af te geven op onze anti-revolutionaire vaders van 30 en 40 jaar geleden, en hen te beschuldigen van fascistische of semi-facistische neigingen. Vooral Colijn moet het dan ontgelden.

Ik dacht dat deze beschuldigingen volkomen onjuist waren. Wanneer men het gereformeerde leven uit de twintiger en dertiger jaren wil typeren met de woorden fascistisch of semi-facistisch, dan verliezen deze woorden iedere reële betekenis. De beschuldiging is onjuist, het is een historische vertekening.

Maar anderzijds moeten we toch wel toegeven, dat het niet zo vreemd is, dat deze beschuldigingen konden ontstaan. Want de gereformeerde wereld had zijn merkwaardigheden, die weliswaar geplaatst moeten worden in het raam van die tijd, maar die toch sterk opvallen.

In de eerste plaats was er onmiskenbaar een diepe eerbied voor de algemeen erkende leider van het anti-revolutionaire volksdeel, n.l. Colijn. Niemand die de stukken uit die periode nog eens doorneemt, ontkomt aan de indruk dat die eerbied voor de leider, die verering, vaak ongezonde proporties heeft aangenomen, waarin zich een volledig gebrek aan kritische zin openbaarde. In de jaren dertig zagen er zelfs twee biografieën over Colijn het licht, geschreven door ds. Rullman en Rudolf van Reest. Naar huidige begrippen is het éne boek nog meer onleesbaar als het andere; het zijn complete lofdichten op de mens Colijn. Colijn was de held, de generaal, de vrome strijder. Critiek werd beschouwd als muiterij, als afval.

Een andere eigenaardigheid van het gereformeerde leven was zijn grote eenvormigheid, zijn uniformiteit. Het leven speelde zich af binnen vaste kaders en volgens een strenge code. Het gereformeerde zijn omvatte niet alleen het geloofsleven, het betekende niet alleen dat men lid was van een bepaalde kerk en dat men de dogma's van die kerk beleed, maar het betekende ook een politieke en maatschappelijke positie-keuze. En het was tevens van beslissende betekenis voor de vraag, hoe je je huis moest inrichten (met harmonium en V.U. busje op de schoorsteen en de trouwtekst aan de wand van de slaapkamer), welke tijdschriften en boeken je las (De Spiegel en De Standaard en de boeken uitgegeven door Kok in Kampen), en hoe je je vrije tijd doorbracht (jeugdvereniging, zangvereniging, korfbal geen voetbal). De bekende schrijver D. v. d. Stoep typeerde onlangs dit levenspatroon als volgt: „U kon niet anti-revolutionair zijn en een voorstander van school-schoenen. Daardoor zou u suspect geweest zijn. Men zou getwijfeld hebben aan uw beginselvastheid en zelfs per consequentie aan de zuiverheid van uw geloof.”

Als derde eigenaardigheid van die gereformeerde wereld van voor de oorlog noem ik zijn agressieve zelfverzekerdheid, zijn overwaarding voor de daad, voor het krachtige, het stoere optreden. Het is niet toevallig dat in allerlei liederen en uitlatingen uit die tijd vaak een beeldspraak wordt gebezigd die ontleend is aan het militaire leven.

Colijn was „de generaal”, men diende aan te treden achter „het vaandel”, men sprak over „de kruiddamp van de slag”. Wat denkt U van de volgende fraaie dichtregels, waarvan het ontstaan dateert uit de verkiezingsstrijd van 1933:

„Dat is 't heerlijkste van alles / Op zoo'n wonderlijke dag: / Dat wij samen nederknielen, / Samen bidden voor de slag. / Dat is wat ons sterk en machtig, / Psalmzingend voort doet gaan, / Om voor God, Oranje en Neerland / In de kruiddamp pal te staan. / Mannen broeders, medestrijders / Onder Generaal Colijn! / Nu ten strijde! Het Pro Rege / Zal onze triomfkreet zijn!”

Dergelijke rijmpjes zijn even lachwekkend als onschuldig. Maar minder onschuldig was het, dat diezelfde overwaarding van het stoere, het krachtige, het agressieve opgeld deed in het vlak van de menselijke verhoudingen.

Als er gesproken kan worden van de tragiek van een tijdperk, dan ligt de tragiek van het Colijnse tijdperk naar mijn gevoel hierin, dat onze vaders er haast op geen enkele wijze in geslaagd zijn het nieuwe, het andere te verenigen met het gevestigde, het bestaande, en dat de dragers van dat nieuwe, van het andere werden beschouwd als rebellen, als revolutionairen, als afvalligen. Het zijn niet de minsten geweest die deze smaad hebben moeten dragen: tot hen behoorden Gerbrandy, Janse, Schilder Vollenhoven en Dooyeweerd.

v. O.

het vanwege de onbekendheid met de feitelijke toedracht niet meedeed aan „een publiciteitscampagne als reeds eind verleden week in de neutrale en algemeen christelijke pers is gestart, waarbij allerlei verhalen en gegevens worden gelanceerd, die — **indien** ze al juist mochten zijn — slechts door schending van de vertrouwelijkheid in de publieke sfeer terecht konden komen”.

Accoord!

Doch in dat zelfde hoofdartikel volgt terstond: „Wij vertrouwen dat de synode, de grote waarde van betrouwbare publiciteit beseffend, zo spoedig en zo volledig als mogelijk is alle inlichtingen zal verstrekken, die zij ons mag geven”.

Daar leggen we even de vinger bij.

Want de synode bestaat thans niet meer.

De broeders die onder leiding van drs. D. Deddens, de synodepraeses, wiens ambt is geëindigd, zijn niet meer de generale synode.

De synode is uiteengevallen.

En de synode, die was en niet is kan geen inlichtingen meer geven.

Een andere zaak is dat de voormalige synodepraeses en de zijnen, die de dertien héén zonden — dat is publiek en niet in comité geschied — de kerken inlichten. En dat ook de heengezonden dat doen.

En daarbij is het vanzelfsprekend dat het Gezinsblad voor beide groepen, voorzover zij van de pers gebruik te moeten maken, zijn kolommen open zet.

Gelijk het een christelijk nationaal dagblad voegt.

* * Het Gezinsblad II

*

In hetzelfde artikel van 17 november deelt de hoofdredacteur — afgaande op het perscommuniqué van de groep Deddens mede dat een belangrijke minderheid op woensdag 11 november de synode had verlaten.

Heeft het Gezinsblad ook bij die minderheid geïnformeerd of dat inderdaad het geval was: Broeders, zijn deze dingen alzó?

Indien de redactie zulks had gedaan zou zij ten antwoord hebben gekregen: Neen!

Het geviel trouwens dat precies op die dinsdagmorgen van 17 november de dertien normaal hun plaatsen hadden ingenomen om aan de synode deel te nemen. Voordat de zitting werd geopend vroeg de praeses hen hem te willen volgen naar de consistoriekamer voor het aanhoren van een mededeling. **Men volgde.** En werd — geen kwaad vermoedend — uit de vergaderzaal geleid. Nadat de praeses zijn mededeling had gedaan keerde hij alleen naar de vergaderzaal terug. En opende — zonder de dertien — de zitting in comité. Dat is reeds vreemd.

Synode zittingen worden publiek geopend.

En na deze publieke opening beslist de synode of er in comité zal worden vergaderd.

Thans echter opende de praeses in comité de zitting. We willen hem dat niet te zwaar aanrekenen. Gebrek aan synodale ervaring speelt ook een rol. Maar terecht heeft ds. J. v. Bruggen in de kerkbode van Assen op deze vreemde wijze van doen gewezen. Erger was dat de dertien niet tot deze zitting werden toegelaten. Wel de praeadviseurs. Niet de wettige afgevaardigden der kerken. Die mochten antichambrenen. En om 12 uur niet eens met de praeses en de zijnen eten. En 's avonds werden ze heengezonden. Net als of zij de remonstranten waren op de dordtse synode, tot wie Bogerman, ook predikant te Leeuwarden, zei: Ite, Ite! Gaat heen, gaat héén! Met dit verschil dat die remonstranten geen leden der synode waren en de dertien wettige afgevaardigden.

Wat ik hier verhaal is niet geheim.

Het is niet in een zitting met gesloten deuren geschied. Maar daarvóór. En daarna.

Dat zijn de feiten.

En wat het Gezinsblad vertelde op diezelfde

de zeventiende november berust op het perscommuniqué van één groep.

Dat is nu „een publiciteitscampagne”.

* * Het Gezinsblad III

*

Het Gezinsblad zou — aldus op 17 november niet meedoen aan de publiciteitscampagne van „de neutrale en algemeen-christelijke pers”.

Het is thans 21 november.

Zaterdag.

Het Gezinsblad heeft een hoofdartikel, dat er niet om liegt. Het is duidelijk. Het blad heeft gekozen. Vóór de groep Deddens. En tégen de heengezonden dertien. Het is duidelijk: de dertien en tutti quanti die de reformatie, zoals het Gezinsblad die voorstaat, tegenstaan, dat zijn lieden van het soort dat Nehemia tegenstond bij de herbouw van Jeruzalem.

De temour is duidelijk: dóórgaan „synode”!

Hetzelfde nummer brengt het besluit van de classis Zwolle van 19 november. De redactie voegt er het commentaar aan toe: (Uiteraard moeten wij, hetgeen in bovenstaande over de gebeurtenissen ter Generale Synode gesteld wordt, voor rekening van de betrokken classis laten. Red.)

Je zou toch zeggen!

Dacht men in Groningen nu wèrkelijk dat de lezers van het Gezinsblad zó onnozel zijn dat zij de redactie van een nieuwsblad aansprakelijk stellen voor de inhoud van een nieuwsbericht?

Edoch in dezelfde kolom heeft de redactie nog een bericht opgenomen. Een telegram van drie kerkeraden in Friesland, waarin gesproken wordt van „de revolutionaire houding van de twaalf synodeleden die van de vergadering der synode zijn weggelopen”.

Nu zou men verwachten dat de redactie onder dit bericht plaatste: (Uiteraard moeten wij de typering van de houding van de twaalf synodeleden voor rekening van deze kerkeraden laten. Red.)

Niet alzo.

Hier zegt de redactie niets.

Conclusie: volgens de logica van het Gezinsblad zijn de twaalf plus hun secundi, waaronder trouwe lezers van dit blad, in hun doen revolutionair.

Hoe weet het Gezinsblad dat?

Is er uit de comité zittingen geklapt?

Heeft men de twaalf gehoord?

Hoe het zij: de heren van het Gezinsblad hebben al gekozen voordat nog aan de kerken is gerapporteerd.

En het blad zou nog wel „niet meedoen aan een publiciteitscampagne.

Of **kruipt** hier het bloed, waar het niet gaan kan?

* * De eigenlijke zaak.

*

Bij alle overwegingen ten aanzien van dit geschil ter synode vergete men één ding niet.

De eigenlijke zaak.

Dat is deze.

Reeds iang heerste in ons kerkelijk leven een sluipende en slepende ziekte, die thans, op een tijd en op een plaats, waar niemand het verwachtte, haar crisis bereikte.

Het is dit: is er in de Gereformeerde kerken plaats, een volwaardige plaats voor allen, die de verschijning van de Here Jezus Christus in onverderfelijkheid liefhebben, ja dan neen? Voor alle ware Christgelovigen, die de hals buigen onder de enige algemene Bisschop en het Hoofd der kerk Christus? Voor allen, die de zaligheid buiten zichzelf in Christus Jezus, de enige Heiland en Zaligmaker zoeken? Die willen zalig worden uit genade **alleen**, uit het geloof **alleen**, door de verdiensten van Christus Jezus alleen.

Zonder dat boven dat ook nog eisen worden gesteld voor het kerkklidmaatschap. Op straffe dat men, aan die eisen niet voldoende, als kerkklid wordt geduld — dat is erg — of verdrukt — dat is nóg erger — of wordt vervolgd — dat is wéér erger.

Als daar zijn: dat men een abonnement heeft op het Gezinsblad „De Reformatie” of een ander blad en achter die bladen staat. Dat men óf lid is van het G.P.T. of daarmee sympathiseert of op de kandidaten van die partij stemt bij de verkiezingen. Dat men, desnoods per bus, per tram, per trein zijn kinderen stuurt naar een vrijgemaakte lagere school, kweekschool of h.b.s. of lyceum.

Men kan voor dat alles zijn.

Maar elk kerkklid is daarin vrij.

En wie in die vrijheid anders kiest dan anderen behoort in de kerk niet geduld, niet verdrukt, niet vervolgd te worden, maar als broeder zijn plaats te hebben.

Geen Judaïsme.

Niemand binden aan eisen, die de **HEERE** niet stelt.

De vrede kan slechts in vrijheid bloeien.

Om **DIE** zaak gaat het.

Men houde haar in het oog.

G. Visee

(ongecorrigeerd)

Groepsvorming?

In de rubriek „Rondom het kerkelijk erf” in het Gezinsblad van 24 november beschuldigt br. Basoski de tegenstemmers ter synode van Rotterdam van groepsvorming. Hij zegt dat de „groep-Bremmer c.s.” de synode een verklaring heeft aangeboden „waarin zij om herroeping van het gevallen besluit” hebben gevraagd. De synode deed dit niet „en dit is dan de reden ervan geweest dat de groep-Bremmer c.s. de synodevergadering heeft verlaten”.

Br. Basoski heeft de comitézittingen niet bijgewoond. Hij schrijft dus over hetgeen hij van anderen heeft. En ieder synodelid — hetzij vóór- of tegenstemmer — zal moeten toestemmen dat als de zaak zo eenvoudig lag als de heer Basoski hier voorstelt, er geen dagenlange discussies nodig geweest waren om te proberen er uit te komen zonder dat het lukte.

Maar wat mij nog meer dwars zit dan dit onverantwoordelijk geschrijf over dingen die

de heer Basoski niet eens mag weten, is dat hij de twaalf tegenstemmers aanduidt als de groep-Bremmer c.s. Ik ontken pertinent dat ik iets met groepsvorming te maken heb gehad. Ik wist niet eens wie vóór of tegen stemmen behalve dan degenen die zich in de discussies hadden uitgesproken. Er bestond geen enkele afspraak. Ik ben louter één van de twaalf broeders die meenden te moeten handelen zoals zij gehandeld hebben. Er is geen enkele reden of grond de twaalf broeders aan te duiden als de groep-Bremmer c.s.

Het is mogelijk dat br. Basoski zo handelde omdat mijn naam alfabetisch als eerste onder een verklaring stond. In dat geval mag ik hem toch vriendelijk verzoeken dit niet weer te doen. Het wekt bij buitenstaanders de gedachte alsof ik enige bijzondere plaats in betrekking tot de broeders innam. En dat is perse niet waar.

Enschede

R. H. Bremmer

Het komt bij de bestudering van de geschiedenis onzer kerken en met name van hare officiële stukken op grote nauwkeurigheid aan

III

Misverstanden voorkomen

Wanneer ik nu nader met prof. Kamphuis ga spreken over het ondertekeningsformulier voor predikanten, moet dit geen misverstand wekken.

1. B.v. niet, dat ik van plan ben vandaag of morgen ergens een gravamen tegen de belijdenis in te dienen, volgens dat formulier. Want ik heb tegen onze belijdenisgeschriften wel bezwaren. O zeker. Die heeft een Christenman soms zelfs wel tegen zijn vrouw (en omgekeerd). Maar dat zijn slechts contraire bezwaren. Het is b.v. geen contradictoir, maar een contrair bezwaar tegen H.C. vr. en antw. 93, wanneer ik schrijf en binnenkort in aflev. 8 van de Voorz. L. I b herhaal, dat de 10 geboden helemaal niet over twee tafelen, b.v. 4 + 6, te verdelen zijn. Wanneer het niet geoorloofd is contraire bezwaren tegen onze confessionele en liturgische formulieren te hebben, kunnen we onze Theol. Hogeschool wel sluiten, haar curatoren en verzorgers van hun mandaat ontheffen en professoren en studenten naar huis sturen. En onze preken zouden dorre repetities worden.

Ik heb tegen onze belijdenis dus geen contradictoir bezwaar. Daarvoor moet men, vrees ik, bij Ds. Wiskerke zijn.

2. Ook heb ik niets tegen op het ondertekeningsformulier. Niets. Wel op ondoordacht lezen ervan (zie art. II) En tegen nog ander misbruik daarvan.

Niet van de applicatie naar de explicatie, maar andersom.

De reden, waarom ik tegen prof. Kamphuis in dezen waarschuw, is niet enkel gelegen in hetgeen hij het laatst tegen mij schreef. Hij deed dit al eerder, vertelde ik. En reeds de eerste keer deed mij de wenkbrauwen fronsen. Wat deed hij toen al? Reeds toen bleek, dat hij zo'n kerkelijk stuk als art. 29 N.G.B. niet onbevooroordeeld kon lezen. Ik had n.l. geschreven, dat het beeld, in dat art. van de valse kerk ons voorgehouden, sloeg op de Roomse kerk uit de dagen van Guido de Brès en ik waarschuwde er voor de kwalificatie „valse kerk” toch niet uit haar historisch milieu los te maken en niet onvoorzichtig toe te passen, Voorz. L. III b, 146. Daarmee was Ds. Kamphuis het niet eens. Wat ik vandaag nog beter kan begrijpen dan toen. Maar dat hij het presteerde zich voor zijn opvatting inzake de interpretatie van art. 29 te beroepen op de „Acte van Afscheiding of Wederkeering” der gemeente te Ulrum van 1834, verbaasde mij toch ook toen al.

Welk een anachronisme.

Iemand zijn interpretatie van een stuk uit 1561 te betwisten met beroep op een (niet eens officieel aanvaard) stuk uit 1834. Bijna drie eeuwen jonger. Zelfs een aankomend catechisant verstaat, dat zoiets toch niet gaat.

Ik voelde wel, dat Ds. Kamphuis wilde. Hij wilde ergens terecht komen. Bij een zeker spreken over en kwalificeren van latere kerkformaties, waarbij sommigen de uitdrukking „valse kerk” of „valse kerken” hanteerden en hanteren. Onze afgescheiden voorouders zijn ons daarin voorgegaan. Ik zeg niet per ongeluk „onze”, want ik ben, evenals prof. Kamphuis, van afgescheiden huize en wij hebben de betiteling van de Ned. Herv. Kerk als valse kerk van jongsaf aangehoord. Men zie wat prof. C. Veenhof onlangs in dit blad van enige afgescheiden scribenten citeerde. Zo wist ik het toch niet. Ik beoordeel dat afgescheiden spreken nu niet. Ik blijf bij de zaak. Art. 29. Dat moet niet geëxegeseerd vanuit de toepassing, maar dat moet toegepast vanuit de exegese. Anders maakt men zich schuldig aan een gevaarlijke methode. Anders gaat het zo: Men neemt een kerkelijk stuk, wil daarmee op een bepaald punt uitkomen en exegetiseert

het nu daarnaar toe. Maar daar moet ik om twee redenen tegen waarschuwen.

1e. Want dat is onwetenschappelijk. De explicatio (verklaring) mag niet ondergeschikt worden gemaakt aan de applicatio (toepassing), maar andersom: eerst moet de text onbevooroordeeld verklaard en daarnaar mag dan alleen worden toegepast. Zonder aanzien des persoons.

2e. En dat is gevaarlijk. Stel voor, dat we zo gaan doen met een art. onzer kerkenorde. Hoeveel interpretaties van art. 31 krijgen we dan niet? Of met de artt. 79 en 80? Geen wonder, dat we ongelukken krijgen, wanneer men die artikelen interpreteert naar gelang van het doel, waar men wenst uit te komen. Zie de behandeling van Ds. A. van der Ziel. Je reinste willekeur.

Dat komt er nu van, wanneer men de paarden achter de wagen spant. Dan worden onze kerkelijke stukken door een subjectivistisch gekleurde bril gelezen. Dan weet God alleen, wat ons nog aan onrecht te wachten staat. Want des mensen hart is boos en wie zijn naaste wenst te treffen, kan altijd wel een letter vinden in wat voor stuk ook, de Heilige Schrift niet uitgezonderd, om daarvan een stok te maken teneinde er de hond mee te staan.

Zie, die aprioristische methode wraak ik. Die voert tot onveiligheid en hernieuwde hiërarchie, vandaag zus, morgen zo. De waarheid gaat één weg, de leugen kronkelt zich langs vele wegen.

De Ned. tekst van het ondertekeningsformulier

Ik was dus in zorg over prof. Kamphuis' interpretatie van een historisch stuk.

Was die zorg maar beschaamd. Een mens mag toch blijven hopen? Van hoeveel verkeerde inzichten ben ik zelf niet terug moeten komen. Maar helaas, ook bij zijn laatste bestrijding van mij heeft prof. Kamphuis getoond een kerkelijk stuk niet accuraat — zie II — en niet onvooringenomen te kunnen lezen. En het te laten in zijn historisch milieu. Waardoor we onszelf de minste kans geven ons vlees te laten meespreken.

Hier volgt het ondertekeningsformulier. Ik neem de vrijheid het voor 't gemak in 5 stukken te verdelen. Mijn citaat is uit Jansen-Pol, bladz. 220. Schrijfwijze van thans.

I. Wij ondergeschreven bedienaren des Goddelijken Woords ressorterende onder de classis van N.N. verklaren oprecht in goede consciëntie voor de Heere met deze onze ondertekening, dat wij van harte gevoelen en geloven, dat al de artikelen en stukken der leer, in de belijdenis en de catechismus der Gereformeerde Nederlandse kerken begrepen, mitsgaders de verklaring over enige punten der voorzeide leer in de nationale synode in het jaar 1619 te Dordrecht gesteld, in alles met Gods Woord overeenkomen.

II. Beloven derhalve, dat we de voorzeide leer naarstig zullen leren en getrouw voorstaan, zonder iets tegen deze leer, 't zij openlijk of heimelijk, direct of indirect te leren of te schrijven. Gelijk ook, dat wij niet alleen alle dwalingen daartegen strijdende en met name ook die in de voorzeide synode zijn veroordeeld, verwerpen, maar ook zullen tegenstaan, wederleggen en helpen weren.

III. En indien het zou mogen gebeuren, dat wij na dezen enig bedenken of ander gevoelen tegen de voorzeide leer of enig punt derzelve kregen, beloven wij, dat wij het noch openlijk, noch heimelijk zullen voorstellen, drijven, prediken of schrijven, maar dat wij het vooraf aan de kerkeraad, classis of synode zullen openbaren, om door deze geëxamineerd te worden, bereid zijnde te aller tijd ons aan het oordeel derzelve gewillig te onderwerpen; op poene dat wij hiertegen doende metterdaad (ipso facto) van onze diensten gesuspendeerd zullen zijn.

IV. En indien de kerkeraad, classis of synode te eniger tijd om gewichtige oorzaken

van nadenken zou goedvinden, tot behoud van de eenheid en zuiverheid der leer, van ons te eisen nadere verklaring van ons gevoelen over enig artikel der voorzeide belijdenis, van de catechismus of van de verklaring der nationale synode, zo beloven wij ook mitsdezen, dat wij te aller tijd daartoe bereid en willig zullen zijn, op poene als boven, behoudens het recht van appèl, in geval van bezwaarnis, gedurende welke tijd van appèl wij ons naar de uitspraak der particuliere synode zullen regelen.

V. Aanhangsel. De kerken zullen vermaand worden, als de herders bij de ondertekening van het bovengemelde formulier beloven te aller tijd bereid te zullen zijn om hun mening van de leerstukken des geloofs op de begeerte der broeders breder te verklaren, dat zulks niet zo te verstaan zij, alsof zij daartoe altijd, op eens iegelijks believen, gehouden waren (opdat de rechtzinnige leraars niet tevergeefs, verdacht worden gemaakt), maar dan eerst, als zij rechtvaardige oorzaken van verdenking gegeven zullen hebben, waarvan het oordeel zal staan aan de kerkelijke vergadering.

Bespreking

Wanneer we aan dit formulier enkele woorden wijden, slaan we deel V over. Het is ook maar een aanhangsel. Maar leerzaam voor onze dagen. Voor Ds. Wiskerke en de redactie van „De Reformatie”, die deze predikant heeft toegelaten een dienaar des Woords zo maar grof te beschuldigen; alsmede voor enige andere predikanten. Ik merk n.l. op, dat in het zinnetje „opdat de rechtzinnige leraars niet tevergeefs verdacht worden gemaakt” voor het woord „tevergeefs” in het Latijn staat „temere”, dat duidelijker is, omdat 't betekent: zo maar. Men zie verder wat Ds. Visee hierover onlangs schreef in dit blad.

Maar nu de andere delen.

Deel I tekent het geboortemilieu van het formulier en z'n allereerste bedoeling. (Zie ook „nominatim” in deel II). Geen predikanten meer, die van Remonstrantisme verdacht waren. Sommigen hadden hun „dubbelheyt” en „schalckheyt” stilletjes verborgen. Weg daarmee. Met de „nadere verklaring over enige punten der voorzeide leer” worden de „Leerregels” bedoeld. De Latijnse tekst spreekt van „de verklaring van enige artikelen van genoemde leer in de nationale synode van 1619 te Dordrecht”. „Punt” betekent hier dus niet maar een kleinigheid, doch een artikel. Dit woord „artikel” staat ook in deel IV in de nederlandse tekst. Ik acht het beter. Het formulier bedoelt geen puntjes op een i te zetten, geen vliegen te vangen. Dat was niet Dordts. Aquila non captat muscas.

Wat deel II betreft, bedoeld wordt, dat de predikanten niet „adversus”, tegen N.G.B., H.C. en D.L., kortom heel de „doctrina” der kerken zullen staan, maar deze leer belijden, verbreiden en verdedigen. Dit beloven zij.

Deel III. Gebeurt het evenwel, dat zij een opvatting (consideratio) of gevoelen (sententia) koesteren, dat tegen deze „doctrina” is, tegen (adversus, in strijd met) deze leer en bepaald „diversa”, (dat betekent niet het hedendaagse „diversen”, dit of dat, maar bepaald afgekeerd, afwijkend, tegengesteld), dan zullen zij dit niet publiek maken, maar eerst „presbyterio, classis et synodo” d.w.z. aan kerkeraad, classis en synode bekend maken, bereid zich altijd aan het oordeel „presbyterii, classis aut synodi” d.w.z. aan het oordeel van kerkeraad, classis of synode te onderwerpen.

Over ons formulier is wat te doen geweest ter Dordtse synode zelf. Eén der afgevaardigden, Ds. Udemannus, maakte bezwaar. Ik zal nu het woord geven aan prof. Kuyper, a.w. 200. (Bij Bouwman, Ger. Kerkrecht, II, bladz. 573, 577). „Udcmannus moet later verklaard hebben, dat het „maeken van deze Acte geheel heet van de rooster heeft geloopt, en dat er iets in is, dat geheel intricaciet is” (Brandt, Hist. der Ref. IV, p. 806). („Intraciet” komt van intricare, in verwarring brengen, C.V.). Vooral moet deze oppositie zich gericht hebben tegen het „recht van onderzoek”, omdat men vreesde, dat hiervan misbruik kon gemaakt worden, gelijk blijkt uit de nadere verklaring, door de sy-

node in deze zelfde zitting gegeven (Dit is het „aanhangel”, zie deel V, C.V.), waarin de kerken vermaand werden van dit recht geen gebruik te maken zonder dringende noodzakelijkheid. Het verwarde in het ondertekeningformulier, waarover Udemans klaagde, zal wel schuilen in de bepaling, dat de predikanten hunne dubia (bedenkingen, C.V.) alleen mochten voorstellen aan den kerkeraad, classis en synode. In het Zeeuwsche formulier stond classis of synode, waarmede aan de predikanten de vrijheid werd gelaten een keuze tussen beide te doen. De nieuwe bepaling kon den indruk wekken, alsof de woorden kerkeraad, classis en synode **conjunctim** (d.w.z. tesamen, als een optelsom, 1 + 2 + 3, C.V.) waren te verstaan, zodat men met deze colleges, en dat naar die volgorde, moest handelen; terwijl toch, althans naar het getuigenis der Zeeuwsche afgevaardigden, de bedoeling der synode was geweest, dat deze woorden **divisim** (d.w.z. gescheiden, naar keuze, of 1 of 2 of 3) moesten opgevat worden, zoodat het aan de keuze van den predikant stond, **waar** hij zijn dubia wilde openbaren”.

Dit is nu de hele waarheid. Zie ook, dat de Latijnse tekst hier eerst spreekt van „kerkeraad, classis en synode” en daarna van „kerkeraad, classis of synode”. De Ned. tekst sprak de tweede keer kortweg van „derselver”, dus samenvattend, waardoor de woorden „en” en „of” vanzelf overbodig waren. Te Dordt viel men niet over één woordje.

Onthouden we dit om te zien, welk een onnodig trammelant prof. Kamphuis heeft gemaakt over deze woordekens. Hij had zijn tijd beter kunnen besteden.

Deel IV gaat over iets anders. Ook wel over dominees, doch niet over dominees, die zelf met een gravamen komen, maar die dat juist niet doen, terwijl er toch verdenking tegen hen is gerezen. Het initiatief wordt dan, in dit deel, niet aan de zijde van de predikant gedacht, maar aan de zijde van de kerkelijke vergadering welke ook, hetzij „kerkeraad, classis of synode”. (Latijn ook: aut synodus). Hier zullen we prof. Kamphuis ook over moeten onderhouden.

De eerste fout van prof. Kamphuis.

Aanvankelijk dacht ik er over de beide stukjes van prof. Kamphuis maar in „Opbouw” te laten afdrukken. Maar men kan ze wel in „De Reformatie” zelf lezen. Ik heb de vindplaats ervan vermeld.

Hij begint met te herinneren aan wat hij vroeger al eens over het ondertekeningformulier tegen de heer G. Goossens schreef. Dat herinner ik me. Daardoor liep dezelfde synodocratische tendens alreeds als door wat hij nu schrijft. Maar dat bewaar ik voor het laatst. Wel kan ik vast verzekeren, dat prof. Kamphuis school heeft gemaakt, naar mij gebleken is. Vandaag of morgen haalt de een of andere kerkelijke vergadering het zo maar in haar hoofd een predikant voor zich te citeren; als dit doorwerkt. Of wordt een predikant opgebeld door of krijgt hij een brief van een collega uit zijn classis, die wenst te worden toegelaten tot zijn huis teneinde hem aan te spreken over wat die predikant geacht wordt tegen Schrift en belijdenis te hebben misdaan. Een mooie boel. Men sture zulke adepten van prof. Kamphuis met hun blote benen naar bed.

Vervolgens toont prof. Kamphuis, dat hij niet eens het door mij geschrevene rustig op zich kon laten inwerken. Hij gaat het nota bene hebben over het recht van onderzoek der kerkelijke vergaderingen. Alsof ik dat betwist had. Ik heb mij er in 1936 en 1944 aan onderworpen, alhoewel het toen onzuiver werd toegepast. Maar daar had ik het immers niet over. Ik sprak over vragen inzake de gang van zaken bij het indienen van een gravamen door een dominee. Niet dus over de gang van zaken, die plaats heeft volgens deel IV van het formulier, maar over die, welke wordt aangeduid in deel III. Die twee heeft prof. Kamphuis hopeloos verward. En op grond van die fout aan Ds. Vonk betwist, dat een predikant, die een gravamen tegen de belijdenis zou hebben — zou hebben! — vrij is te kiezen, waar hij dit gravamen zal indienen. Bij kerkeraad, classis of synode. Daarover had prof. Kamphuis noch vroeger tegenover broeder Goossens, noch nu tegenover mij, materiaal te verzamelen, want al-

les ligt als gesneden koek reeds sinds vele jaren bij Kuiper en Bouwman gereed.

Ach, wil men a.u.b. nog eens nalezen wat ik schreef in „De substantie enz.” bladz. 36. Ik vraag het dringend. Ik had het alleen maar over deel III.

De tweede en grootste fout van prof. Kamphuis.

Maar het ergste is, dat de hoogleraar ook thans weer dezelfde fout maakt als toen hij vóór zijn benoeming mij inzake art. 29 N.G.B. bestreed. Hij wil ergens uitkomen. Hij wil een bepaald doel bereiken. En nu moet het kerkelijk stuk-in-kwestie daarnaar maar worden geïnterpreteerd.

Dat lot onderging art. 29, kennelijk, opdat de synodale kerken als valse kerken zouden kunnen worden aangemerkt en de vrijgemaakte kerken als enig en alleen ware kerken. Nu ja, over de Chr. Geref. Kerken wordt dan nog wat gedubb.

En dat lot ondergaat nu het ondertekeningformulier. Want prof. Kamphuis wil en zal daarbij terecht komen, dat een kerkelijke vergadering zelf, op eigen initiatief, haar neus in de zaken van een predikant of kerkeraad of classis of prov. synode steekt. Maar dat recht heeft zo'n vergadering alleen dan, wanneer de zaak eerst op wettige wijze aan haar is voorgelegd. Anders krijgen we het wanordelijke en hiërarchische gedrag weer van de synode van Amsterdam 1936. Laat me niet gruwen.

En wanneer ik er dan ook nog bij tel, dat de hoogleraren der Theol. Hogeschool behoren, als zij willen en sommigen hunner willen het, tot de vaste prae-adviseurs der generale synode, dan opent zich hier een wijd perspectief voor prof. Kamphuis. Sapientia. Wie nadenkt, verstaat het. Op gezag van een synode, voorgelicht door haar hoogleraren in het kerkrecht, kan ons als predikanten dan vandaag of morgen een citatiebrief zomaar toekomen. Verscheuren!

Geen vingers in de pap. Geen klompen tussen de deur.

Het recht van citeren ontken ik niet. Ontzeg ik noch aan een kerkeraad, noch aan een classis, noch aan een synode. Maar met een mits. Mits de zaak daar niet zo maar (temere) aan de orde komt, op z'n Amsterdams. Maar wettig. Op ordelijke wijze. Volgens eerlijke afspraak, zeg ik nu ook eens op mijn beurt.

Slot.

Laat mij tenslotte aan een ieder, die meent in deze zaak te moeten oordelen, nog één verzoek mogen doen. Ach, léést U dan Ds. Wiskerke. En léést U dan prof. Kamphuis.

Zie dan hoe prof. Kamphuis over heel andere dingen begint te praten dan waarover ik schreef. Zie die verwarring van III en IV uit het formulier. Het valt daarom eerst niet mee prof. Kamphuis' fouten te zien. En te bestrijden.

En zie dan a.u.b. ook eens, hoe hij van het verschil tussen conjunctim en divisim niets, niets maakt. Ik noemde het toch, „De substantie, enz.” bladz. 37. Hij praat er echter niet eens over. Laat de kostbare geschiedenisgevens voor wat ze zijn. Broeders predikanten, U kent toch Latijn?

Maar vooral: proef deze geest.

In mijn candidatentijd zag ik Friese vrouwen in Rutgers lezen. Zij beseften de rijkdom van onze vrijheid als zelfstandige plaatselijke kerken.

Maar als de geest en methode, die ik in deze artikelen gesignaleerd heb, zegevierden, kan men straks met elk stuk weer elke gewenste kant uit en kan men weer van alles alles maken. Dan kan men, om naar een Fries spreekwoord te spreken, zelfs de stier laten kalveren.

Dan is de vrijmaking er voor niets geweest, ook wat betreft de **regering** van Christus' kerken.

Hand in eigen boezem

In „De Reformatie” van 21 nov. 1964 beklagt prof. J. Kamphuis zich er over, dat hem „Opbouw” van 13 nov. 1964 niet is toegezonden.

Ik constateer het volgende.

Ten 1e, dat deze klacht reeds gepubliceerd wordt in de eerste week, volgende op het eerste artikel van mij tegen deze hoogleraar. Wanneer men bedenkt, dat copie toch ook nog verzonden worden moet, is prof. Kamphuis er nog al gauw bij met zijn klacht. Hij zou rekening gehouden kunnen hebben met de mogelijkheid, dat de artikelen-in-kwestie hem zouden worden toegezonden, wanneer ze alle gedrukt waren. Maar ja, daar is enige welwillendheid toe vereist.

Ten 2e, dat ik zaterdagmorgen 21 nov. onmiddellijk drukkerij Steenbergen te Zeist heb opgebeld en haar heb herinnerd aan mijn lijstje van namen van personen, aan wie het door mij geschrevene moest worden toegezonden. Daarop stond ook prof. J. Kamphuis. Mij werd onderzoek beloofd. De zaak was eigenlijk gesloten. Ik kreeg toevallig contact.

Ten 3e, dat zelfs de administratie van „De Reformatie” zich overigens ook nog weleens vergissen kan. Toen Ds. J. R. Wiskerke zijn eendelige artikelen tegen mij schreef, raakten zelfs deze correcte lieden de tel kwijt, zodat ik van bevriende zijde de missing link moest ontvangen. Heb ik toen echter meteen een keel opgezet? In de eerstvolgende week? Maar nu prof. Kamphuis zo gebelgd doet, verzoek ik hem de hand eerst maar eens in eigen boezem te steken. Het abus van de administratie van „Opbouw” — indien het gemaakt is — is nog gemakkelijk te herstellen. De misstap van de redactie van „De Reformatie” jegens mij niet zo gemakkelijk.

Ten 4e, dat „de strijdbijl” niet opgegraven is door mij tegen prof. Kamphuis, maar andersom.

C. Vonk

Recente Oranje-literatuur

n.a.v. **J. J. Bouman — Op en Om Oranje's Troon, ons vorstenhuis in de 19de en 20ste eeuw.** Uitgever: Europa-Bibliotheek te Zaltbommel. Eerste druk 1963, tweede druk 1964. Prijs f 15.90.

Dat de geschiedenis van ons vorstenhuis in de Nederlandse geschiedschrijving een grote plaats inneemt, zal niemand verwonderen. Een zelfde geslacht dat de eeuwen door aan de natie is verbonden, in lief en leed, kan op de bewonderende én kritische belangstelling van de historieminnaars rekenen. Toch zijn er nog grote leemten in de kennis van de geschiedenis van het Huis van Oranje: over de stadhouders zijn we vrij goed ingelicht, al is nog nimmer een goede biografie over Willem IV en V geschreven. Komen we in de negentiende eeuw, dan wordt het niet veel anders, wat uiteraard ook een gevolg is van het gesloten houden der archieven. Het is bekend dat onze eerste koning heel het Huisarchief beschikbaar heeft gesteld voor de bestudering van de historie en dat

het Groen van Prinsterer is geweest die met de ontginning van dit rijke archief is begonnen. Maar ditzelfde archief blijft voor de vorige eeuw nog in veel opzichten gesloten. Misschien komt daarin nu verandering, daar de laatste rechtstreekse afstammeling in 1962 gestorven is.

Hoe het zij, ook over deze laatste periode zijn al vele studies verschenen. Vaak zijn het bepaalde omstandigheden, die de intense belangstelling wekken voor een figuur of gebeurtenis. Overzien we de laatste twintig jaar, dan is het niet verwonderlijk dat vlak na de oorlog enkele boeken verschijnen over de ballingschap van Willem V en zijn gezin in de Franse tijd. De historici Algra en Hallema hebben zich in de bezettingstijd tot deze episode aangetrokken gevoeld en dat laat zich verstaan. Van de laatste ontvangen we bovendien een populaire biografie over Willem II. In 1948 werd de grondwetsherziening van 1848 herdacht en daaraan is zijn naam immers verbonden. Zonder een directe aanleiding verschenen, resp. in 1949 en 1951 een boek over Prinses Sophie, de zuster van Willem III en een over deze koning zelf, wiens levens-

beschrijving prof. C. W. de Vries uitgeeft onder de titel **Overgrootvader Koning Willem III**.

Dan is het een poosje rustig rondom de Oranjes, maar zo tegen 1960 begint de stroom weer te vloeien. In 1958 heeft de herbegravenis plaatsgevonden van de in 1795 verbannen Willem V, die nooit heeft kunnen vermoeden dat zijn begrafenis in het vaderland door heel het volk op de t.v. zou kunnen worden gevolgd. In de pers kwamen toen vele artikelen los over die tijd; we hebben al gezien waar de journalisten materiaal daarover konden vinden. Maar belangrijker was het toen verschenen **Drie Koningen van Nederland** van de hand van L. Aletrino. Het is een aardig, vlot verteld verhaal van de drie Willems, met vrij veel politieke geschiedenis. De andere personen uit de familie krijgen weinig aandacht, wat de schrijver in de titel duidelijk aangegeven heeft. Maar in 1961 schrijft de archivaris C. Postma een levensschets van de bij velen onbekende Prins Frederik, de tweede zoon van koning Willem I, een van de Oranjes die heel oud geworden is en in zijn lange leven een samenbindende figuur in de familie is geweest: hij was de raadsman van velen. In de vrijmetselaarsbeweging nam hij een vooraanstaande plaats in, hij was jarenlang de voorzitter van de Nederlandse loge.

In deze jaren komt nog een boek op de boekenmarkt, een boek dat echt een historie heeft; er is een verhaal aan verbonden dat ik even vertellen moet. Ik bedoel het boek van L. Roppe, een Belgisch gouverneur, die in 1962 laat verschijnen „de ware historie” van het tweede huwelijk van Willem I, waarover in en rondom 1840 zoveel te doen is geweest. Het boek is „toevallig” geschreven, want de benodigde documenten kwamen „toevallig” voor de dag!

De heer Roppe was bij de nazaten van deze tweede vrouw, Henriëtte d'Oultremont, op bezoek met de bedoeling gegevens over hun oudtante te verzamelen, maar hij kreeg wel een haarlok, etc., te zien, maar geen brieven. Die waren er niet, zo dacht de familie, maar een week later krijgt de speurder een brief met het verzoek terug te komen. Dat laat een lid van de historische interpol niet na en als hij op het kasteel komt, vindt hij er de gehele correspondentie van Willem I en Henriëtte. Hoe kan dat, vraagt u? Wel de familie had nog een oude verroeste brandkast op zolder staan, waarin niemand ooit gekeken had, ook al omdat de sleutel ontbrak. Maar bij het versjouwen — hij zou voor het kerkelijk archief gaan dienen — was de deur open gevlogen en waren de bundeltjes brieven eruit gevallen. Zo'n vondst overkomt een mens zelden, maar 't blijft een bemoedigend exemplaar; het zij ook hier ter waarschuwing geschreven. Maar nog meer werd gevonden in dat jaar (1958). Nu gaan we van België naar Duitsland, naar Schloss Niewied, waar de nazaten van de zoëven genoemde prins Frederik woonden. Een tien jaar geleden was er brand uitgebroken in een deel ervan en nadien was er weinig aan gedaan. Dat zou in 1958 veranderen en daarvoor hield men opruiming. Men kroop op de zolder, vond er veel gehavende oude papieren, die nu de verdwijning nabij waren: weg er mee, wat heb je er aan. Gelukkig kwam de archivaris eraan en kon hij de vernietiging voorkomen. Een deel van het archief van de stadhouder en van Willem I was gered. De koning had immers de laatste jaren van zijn leven in Berlijn gewoond en had de papieren vermaakt aan Prins Frederik, wiens dochter met de graaf van Wied was getrouwd. Ook in niet-vorstelijke families worden archieven vaak uit elkaar gerukt. Al dit teruggevonden materiaal bewerkt en verwerkt de heer Roppe voor zijn boek **Een omstreden Huwelijk**, dat men een „roman”-in-brieven-zou kunnen noemen. Het is een onthullend boek en laat zien hoe de verhoudingen aan het hof en in de natie waren. Zijn tweede vrouw is een Belgische en ook rooms-katholiek. Dat de koning in het jaar van de definitieve scheiding tussen Nederland en België een dochter der „muiters” ten huwelijk vraagt, kan protestants Nederland niet verwerken. Er ontketent zich een soort „maartbeweging” in 1840: de pamfletten dwarrelen door het goede vaderland. Wie staat daarvan te kijken, wie zou anders verwacht hebben in de jaren na de Belgische crisis? Toch heeft de koning doorgezet en het is ontroerend te zien, hoe hij zich door die moeilijkheden heenslaat, en met welk een geduld de bruid in het buitenland de brieven van de koning wacht en beantwoordt. Het is een echte detailstudie, maar zij heeft tot gevolg gehad dat men anders over dit tweede huwelijk schrijft en ook wel een andere kijk op de koning krijgt.

Maar al deze gebeurtenissen en voorvallen uit de afgelopen 150 jaar vindt U bijeen in het 324 bladzijden tellende boek van de heer en broeder J. J. Bouman. De titel zegt al dat we niet alleen iets te lezen krijgen over de regerende vorsten, maar dat heel de Oranje-familie de aandacht heeft. Het boek is met grote kennis van zaken geschreven, een kennis die de schrijver vergaard heeft enkele tientallen jaren lang, zodat hij een van de beste kenners van de geschiedenis van het Oranjehuis geworden is. Hij heeft om zo te zeggen van de tijd „dat hij tot zijn verstand kwam” gegevens over het huis van Oranje verzameld en deze zijn in het jaar na het overlijden van Prinses Wilhelmina verwerkt tot dit dikke, keurig uitgevoerde boek. Het is verlicht met een schat van vaak onbekende foto's en — gelukkig — voorzien van uitslaande tabellen die de stambomen van de besproken personen bevatten. Deze zijn beslist onmisbaar voor degene die van de relaties niet op de hoogte is.

Een lange lijst van geraadpleegde bronnen besluit dit waardevolle boek, het enige dat een uitgebreide „histoire intime” geeft van de hele familie, de onderlinge verhoudingen, de strijd ook die er was, de mooie en de minder mooie dingen in de familie. We krijgen het portret van mensen met hun zwakheden en hun aangename karaktertrekken. Met een grote hoeveelheid details wordt het samenleven in een familie geschilderd en komen in het verhaal de koninginnen ook voor het voetlicht en evenzo de dochters die met Duitse prinsessen trouwen. Ik denk aan de onbekende Marianne, die de auteur met liefde tekent, zonder de moralistische opmerkingen die wij gereformeerden zo spoedig gebruiken. denkt u nu niet dat de auteur niet laat uitkomen waar hij staat, de handelingen van Willem I t.a.v. de kerk worden niet vergeten: „hij bekommerde er zich niet om, dat het in 1816 opgedrongen kerkbestuur onwettig en strijdig met het oude gereformeerde kerkrecht was”, p. 49. Ook hij kan het best en het meest vrij over de eerste koningen schrijven, al weet hij heel veel bijzonderheden over Willem III te vertellen, voor wie hij meer bewondering heeft dan doorgaans opgebracht is in de literatuur. Het heeft hem een kritisch artikel van prof. Geyl bezorgd. De auteur zou de aangewezen man zijn om over deze laatste koning een biografie te schrijven. Nu zet men nog wel eens een streepje in dit gedeelte, zou men meer willen weten, vollediger ingelicht willen zijn.

Wel vindt de lezer er veel in over de laatste drie prinsen, de zonen van Willem III, een bijkans onbekend hoofdstuk uit de geschiedenis van het Oranjehuis. Een aparte studie over deze prinsen verscheen dit jaar en is al aangekondigd in dit blad: **De Broers en de moeder van Koningin Wilhelmina**, door Louis van Orden. Oorspronkelijk een Libelle-verhaal, waarvoor de schrijver bij de heer Bouman geborgd heeft, wat hij trouwens zelf meedeelt. Over Wilhelmina vertelt de heer Bouman op sobere wijze. Over de wijze waarop hij haar laatste vijftien levensjaren beschrijft, heeft hij ook kritiek te incasseren gekregen, nu in het Geref. Gezinsblad, dat graag een forser geluid (de bazuin aan de mond) gehoord had bij de opsomming van haar oecumenische arbeid. Of die kritiek terecht is, moet de lezer zelf uitmaken. Wij zijn blij met de laatste pagina's over deze grote vrouw, die voor ons allen, ja juist voor gereformeerde mensen, een lichtend voorbeeld is in haar christelijke levenswandel en haar bijbelse uitvaardigingen. Hoevelen onder ons zijn na die aangrijpende kerkdienst op 8 december 1962 niet in de knoop gekomen met hun schema's?

We bevelen het boek ten zeerste aan, want van alle hier genoemde is dit het werk dat een blijvende betekenis heeft. Het zegt wel iets dat binnen een jaar van een vrij duur boek een herdruk verschijnt. De enige kritiek die we hebben — afgezien van details — is, dat wel iets besnoeid had kunnen worden hier en daar, soms zelfs we over zaken, die er weinig toe doen. 't Is wel eens heel erge „petit histoire”! Natuurlijk doet het geen mens goed als hij in de uitvoerige literatuurlijst van Boumans Oranjebibliotheek, een nummertje mist, en dan nog wel een van een calvinist: J. Postmus: **Het Princenboekje**, 1898, waarin we op pagina 5 lezen: „vergeten we ook dit niet: Koningin Wilhelmina zal de laatste der Oranjes zijn, met haar sterft dit roemruchtig geslacht uit”. Jammer ook, dat hij op blz. 306 niet de oraties van de V.U. hoogleraren noemt, maar wel die van Geijl en Rogier. Het is een goede gedachte van Ten Have geweest de Stemmen van pers, radio en televisie te bundelen, ze werden uitgegeven met de sprekende titel: **Adieu van een volk**.

Menig ander boek over Wilhelmina is in 1963 verschenen, alle met bewondering terugziende op een toegewijd leven, **Temidden van haar volk**, zoals een er van heet. En dit jaar? Het leverde de pocket **De zaak Irene** op, waarin heel die droeve historie is vastgelegd, althans voor een deel. De heer Bouman zal in zijn knipselarchief nog wel meer materiaal hebben! Hij zal niet vermoed hebben, dat een jaar later een boek zou verschijnen dat: „**Op en Om de Spaanse troon**” heet! Het is geschreven door drs J. van Dijk, een kenner van de geschiedenis van de familie Bourbon: „door de eeuwen heen”. Wie alles wil weten van de geschiedenis van de Carlisten kan hier terecht, maar 't lijkt me toe, dat deze uitgave van J. H. Kok, Kampen, niet meer actueel is.

Tenslotte: het hier besproken boek verscheen in de Europa-Bibliotheek, die vele activiteiten ontplooit. Voor dat „Europa” is men wel eens bang vooral ten aanzien van het vorstenhuis. Zullen we het behouden, of is het straks overbodig geworden? Zal de trits „**God, Nederland en Oranje**” niet meer gelden? Ja, die trits, ze is ons zo bekend en we gebruiken haar graag, ook Bouman gebruikt hem in zijn slotwoord en wijst op het goede en onjuiste gebruik van deze „drie-eenheid”. In een ander artikel komen we er op terug. Nu volstaan we met er op te wijzen dat na het overlijden van Wilhelmina óók verschenen is het boekje: **Als een goed Instrument**, werkelijkheid en mythe van het Oranjehuis. Het is een bundel referaten van een cursus waar over de plaats van het Oranjehuis in verleden en heden gehandeld werd. Het interessantste opstel levert Dr. W. C. J. Buitendijk: Oranje in de literatuur, het is leerzaam en stimulerend, ook om wat hij te berde brengt over de leus: God, Nederland en Oranje. En als Van Dijk — ook een calvinist! — schrijft op p. 110: „Het is misschien wat ondeugend om erop te wijzen, dat de Carlistische strijdkreet „Voor God, voor het vaderland, voor de Koning!” essentieel niet veel verschilt van het beroemde: „God, Nederland en Oranje!!!” lijkt het ons goed daarover eens na te denken.

Helpman.

A. Plaatsman.

(Ongecorrigeerd)

PERSSCHOUW

Over het uiteenvallen der synode

Ds Meester schreef daarover in het kerkblad van Noord-Holland het volgende:

In „Trouw” van vrijdag 13 november hebben we de dikke kop op de voorpagina kunnen lezen, die meldde: „vrijgemaakte synode valt uiteen”. Het nummer van de volgende dag bracht iets meer nieuws. Deelde mee dat 12 leden van de synode zich aan de werkzaamheden hadden onttrokken. Op deze zelfde dag, zaterdag 14, bracht het Gezinsblad onder „kerknieuws” een bericht, ondertekend door de praeses en de 2e scriba van de synode, waarin vermeld werd dat „woensdagavond 11 november bleek dat een belangrijk aantal leden afwezig was”. Voorts lezen we in dit bericht: „Ter toelichting op dit publieke feit deelt de synode het volgende mede: Reeds eerder is bekend gemaakt dat de synode is overgegaan tot de behandeling van de bezwaren die zijn ingebracht tegen de besluiten van de Part. Synode van Groningen inzake de schorsing van ds A. v. d. Ziel”. Dan volgt: „na uitvoerige discussies is de synode over een eerste gedeelte van deze materie tot een besluit gekomen. En dan: waarop na beraad het grootst mogelijke deel van de tegenstemmers helaas geoordeeld heeft de vergadering te moeten verlaten”. Over de inhoud van het gevallen besluit kan nog niets worden meegedeeld, wordt er aan toegevoegd.

Dat is het. Veel weten we niet na deze mededelingen.

Wat, bijvoorbeeld, is „het grootst mogelijke deel van de tegenstemmers”? Die zin is zeer onduidelijk.

Wat we echter wèl weten is al erg genoeg.

Wat weten we?

Dat een groot aantal leden is weggegaan en derhalve heeft te kennen gegeven door dit weggaan dat zij niet langer aan de werkzaamheden kunnen medewerken.

Waarom niet? Omdat zij blijkens hun weggaan de verantwoordelijkheid voor de handelingen der synode niet kunnen dragen.

Welke handelingen?

Blijkens de mededeling van praeses en 2e scriba zijn dit de handelingen inzake de bezwaren ingebracht tegen de schorsing van ds Van der Ziel. Er blijkt een beslissing gevallen te zijn met 14 tegen 13 stemmen. (De vier afgvaardig-

den van de part. synode van Groningen bleven in deze zaak die de eigen part. synode aangaat, naar goed gebruik buiten de stemming).

De praeses der synode heeft zich blijkbaar op het standpunt gesteld dat met deze stemverhouding een beslissing gevallen was. Dit lijkt mij bij het weinige licht dat we hebben, de eerste en de zeer ernstige beleidsfout van de praeses. Als het gegaan was over een onbetekenende praktische vraag van orde, bijvoorbeeld over een vraag als: hoe laat zullen we pauzeren? Of hoe laat zullen we een kopje koffie gebruiken? dan kon dat bij een stemverhouding als deze best besloten worden.

Maar in ernstige zaken als de toepassing van de heilige tucht over een broeder kan op deze wijze geen beslissing genomen worden. Indien de praeses deze beleidsfout niet gemaakt had zou de breuk op dit punt natuurlijk niet gekomen zijn. Men moet het zich indenken. Als één van de afgevaardigden vanwege een verkoudheid vervangen zou zijn geweest voor één of twee dagen door zijn secundus en die secundus had anders gestemd... dan was de beslissing andersom gevallen!

Hoe het zij, de perspublicaties hebben de gemeenten zeer geschokt. De kerken hebben het recht straks te worden ingelicht over deze gang van zaken.

Deze feiten hebben de gemeenten bedroefd. Sommigen vragen: wat nu?

Onze kinderen vragen: komt er een nieuwe scheuring?

Het wordt ons bang om het hart.

Achter een gang van zaken als deze ter synode zit natuurlijk een heleboel dat niet goed is. Als alles goed is gebeuren zulke dingen niet. Dan doet een praeses van een synode niet zo. Dan wordt in een gewichtige zaak onder broeders die aan één tafel eten van hetzelfde brood en drinken uit dezelfde beker op deze wijze geen besluit genomen. Als we samen in een gewichtig punt niet tot overeenstemming kunnen komen, is het niet erg onze onmacht te erkennen voor de HEERE en voor de mensen. Het zal ons wél gaan als we ons deswege voor Hem, Die ons geroepen heeft, verootmoedigen.

Hier was overstemmen. We kennen dit „overstemmen” van de beruchte synodes van 1943 en '44. Die synodes hebben zich daar ook erg aan schuldig gemaakt. De meerderheid heerste over de minderheid — hard en meedogenloos. De meerderheid wenste haar wil aan de minderheid op te leggen. En ging „over lijken” daarbij.

De stem der meerderheid werd aangemerkt als de stem Gods. Wat hebben we in 1943 en '44 tegen deze schandelijke wijze van doen op kerkelijke vergaderingen geprotesteerd. Het is smartelijk te moeten erkennen dat de synode van Rotterdam het in dit punt van „overstemmen” erger heeft gemaakt dan de beruchte voorganger van 1943 en '44. Zo bont maakten die synoden het niet.

14 tegen 13. *) En dan toch doorgaan. God wil het!

Hier staat menselijke hoogheid in de kerk wel zéér hoog.

Die hoogheid zal weg moeten.

Gaat zij niet weg dan is er reden tot grote vrees.

Laat er veel gebed mogen zijn.

Waarom? ~~We~~ moeten als we bidden voor de synode weten wat we moeten bidden. Laat ik de vraag mogen beantwoorden met een woord van de apostel Petrus (1 Petr. 5 : 6) Vernedert u dan onder de machtige hand Gods opdat Hij u verhoort de Zijner tijd! En let op hetgeen volgt: „Werp al uw bekommernis op Hem want Hij zorgt voor u”.

*) Nota bene niet eens „de helft plus één” maar de helft plus een halve stem!

In het Gezinsblad vonden we het volgende onder Kerknieuws:

De classis Zwolle van 19 nov. 1964 heeft kennis genomen van de officiële mededelingen, in de pers verschenen, omtrent de moeilijkheden, in Uw vergadering gerezen, door een eerste beslissing terzake „van de bezwaren, die ingebracht zijn tegen de besluiten van de Part. Synode van Groningen inzake de schorsing van ds. A. v. d. Ziel”.

De classis heeft met algemene stemmen besloten het volgende onder Uw aandacht te brengen:

1. De classis is van oordeel dat de Generale Synode de kerken niet mag belasten met een besluit van importantie, zoals in bovengenoemde zaak, dat genomen is met de kleinste mogelijke meerderheid tegenover de grootst mogelijke minderheid. Niet door overeenstemming, maar slechts in de weg van genoegzame overeenstemming mogen zulke diep ingrijpende beslissingen worden genomen.

2. Blijkens Uw eigen perscommuniqué's heeft de grootst mogelijke minderheid gemeend niet meer te kunnen medewerken.

Desondanks meldde Uw moderamen, dat de arbeid der Synode dinsdag j.l. zou worden voortgezet.

De classis oordeelt, dat dit niet mogelijk is. Uw vergadering is samengesteld door de Part. Synoden en kan alleen Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland blijven, als alle Part. Synodale ressorten in hun wettige afgevaardigden aanwezig zijn. De classis roept alle wettig gekozen primiafgevaardigden op samen te vergaderen tot oplossing van de blijkbaar grote moeiten. Eventueel kan Uw vergadering, indien in de bovengenoemde zaak geen overeenstemming wordt bereikt, deze zaak terzijde leggen en aan de kerken teruggeven.

En indien in het geheel geen overeenstemming tot verder samenwerken kan worden bereikt, schorse de praeses de vergadering der Synode, om de afgevaardigden gelegenheid te geven zich te verstaan met hun opdrachtgevers.

3. Voorts wil de classis er U opmerkzaam op maken, dat alleen de primi-afgevaardigden **wettige** afgevaardigden zijn en dat het Moderamen der Synode geenszins het recht heeft secundi op te roepen. De classis acht een vergadering zonder de aangewezen primi en met door het Moderamen van de Synode opgeroepen secundi niet wettig.

Tenslotte wil de classis er op wijzen, dat in deze situatie uitvoerige, vertrouwelijke inlichtingen aan de kerken niet mogen ontbreken, opdat de gebeden der kerken niet verhinderd worden. Tot het recht bidden voor Uw arbeid is het nodig, dat „onze nood en ellendigheid recht en grondig” gekend wordt.

U de wijsheid des Geestes toebeddend,

namens de classis Zwolle,

A. P. van Dijk, praeses.
J. de Feijter, scriba.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Heerenveen: J. D. Houtman van Volenhove-Cadoelen.

Bedankt voor Middelstum: T. J. Keegstra te Tiel-Zaltbommel.

Buitengewone P.S. Overijssel-Gelderland.

Naar „Trouw” meldt, hebben enkele van de heengegane leden der synode aan dit blad bericht, dat de primi-afgevaardigden van Overijssel-Gelderland, dr. R. H. Bremmer, dr. B. Jongeling en de ouderlingen Vos en Wiersma, die allen van de synode zijn heengegaan, zich tot de kerk van Enschede-Noord gewend met het verzoek zo spoedig mogelijk een buitengewone particuliere synode bijeen te roepen.

Enschede-Noord is door de vorige P.S. aangewezen als roepende kerk.

De vier afgevaardigden willen rekenschap afleggen van hun beleid in de gebeurtenissen ter generale synode vanaf 5 november en tevens de P.S. verzoeken de secundi-afgevaardigden terug te roepen, omdat deze naar de mening van de primi wederrechtelijk hun plaatsen hebben ingenomen. Ook vragen zij de hulp van de P.S. om hun mogelijk te maken hun synode-arbeid te kunnen voortzetten.

Classis Zwolle wenst buitengewone Part. Synode.

De classis Zwolle, bijeen 19 nov. 1964, heeft besloten die maatregelen te nemen, die nodig zijn om zo spoedig mogelijk een Particuliere Synode in het ressort Overijssel-Gelderland samen te doen roepen, om de primi- en secundi-afgevaardigden naar de Generale Synode te Rotterdam-Delfshaven verantwoording te vragen van hun handelingen als zodanig inzake de moeiten, die ter Generale Synode gerezen zijn.

Amersfoort-Centr. vraagt om buitengewone P. S.

De kerkeraad van Amersfoort-Centrum besloot, gelet op het feit, dat twee afgevaardigden van de Utrechtse kerken, te weten ds. H. Veltman en ouderling G. van Oord, zich aan de werkzaamheden van de generale synode hebben onttrokken, via de classis Amersfoort aan te dringen op een buitengewone vergadering van de particuliere synode van Utrecht, opdat genoemde afgevaardigden verantwoording afleggen.

INHOUD

Om de sabbath (III)	J. O. M.
In de crisis	C. V.
Schandelijk	C. V.
Kerkelijk Leven	G. V.
Te Berde	v. O.
Groepsvorming?	R. H. B.
Het komt bij de bestudering van de geschiedenis onzer kerken en met name hare officiële stukken op grote nauwkeurigheid aan	
Recente Oranje-literatuur	C. Vonk A. P.
Persschouw	
Kerknieuws	

Ds. J. v. Dijk.

Zondag 15 nov. j.l. nam Ds. v. Dijk wegens bekomen emeritaat, afscheid van zijn gemeente te Heerenveen.

Zijn Eerw. had als tekst gekozen Filipp. 2 : 12-16. Na de preek werd de scheidende predikant namens de kerkeraad en gemeente toesproken door br. M. Busstra. Daarna volgden hartelijke woorden van de afgevaardigden, resp. van de classis, de genabuurde Kerk van Mildam en van de vorige gemeente Schildwolde.

Ds. H. de Vries van Veendam sprak als collega-schoonzoon.

In een gezellig samenzijn op zaterdagmiddag d.a.v. was de gemeente in de gelegenheid gesteld om persoonlijk van Ds. en Mevr. v. Dijk afscheid te nemen.

Ook daar werden gevoelvolle toespraken gehouden onder aanbidding van prachtige geschenken. Ds. en Mevr. van Dijk gaan zich vestigen in Nijverdal.

ADRESSEN

Baarn, scriba: J. Boon Jr., Kettingweg 5, tel. 02954-4101; **Amersfoort-Centrum**, diaconie: K. Vedder, Tuinfluitersstraat 24, Amersfoort; **Heerenveen**: R. Schepens, Van Oenemastraat 18, Heerenveen; **Groningen-Zuid**, scriba: H. Horst, Kamerlingh Onnesstraat 176, Groningen, telef. 05906-20504.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool deelt mede, dat hij een openbare academische samenkomst heeft uitgeschreven op maandag 7 december 1964, in welke prof. dr. L. Doekes, na het uitspreken van een rede, het rectoraat zal overdragen aan prof. H. J. Schilder.

De samenkomst wordt belegd in de aula der Hogeschool, Broederweg 15 te Kampen; het aanvangsuur is gesteld op 19.30 uur (half acht); belangstellenden worden verzocht uiterlijk 19.15 uur (kwart over zeven) aanwezig te zijn.

Voor de senaat,
C. Veenhof, h.t. secretaris.

NAGEKOMEN BERICHT

Deze week hebben alle kerkeraden een uitvoerig schrijven ontvangen van de Generale Synode inzake de moeilijkheden die zich de laatste tijd daar hebben voltrokken.

Naar ons werd medegedeeld, zullen de Kerkeraden deze week of begin volgende week ook een brief ontvangen van de 12 bezwaarde broeders, waarin verantwoording zal worden afgelegd van het door deze broeders ingenomen standpunt.

Wie kan mij, voor één week, lenen het **Jaarboekje van de Bond van J.V.'s op G.G. van 1901?** Jac. van Weringh, Maaslaan 18, Groningen. Telef. 05900-51995.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij